Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
АДРЕС: Йошкар-Ола, Пограничный урем, 45, „Ямде лий" редакций.

1941 ий 1 февраль № 5 (626)

ДОСТОЙНЫЙ КАНДИДАТ-ШАМЫЧ

16 февральыште мемнан республикысе кум округлаште СССР Верховный Советыш депутат-шамычым сайлымаш, а 23 февральыште районный ден сельский советлашкышт посна избирательный округлаште депутат-шамычым сайлымаш эртаралтеш.

Республикыште Сернурский, Мари-Турекский ден Йошкар - Олинский городской избирательный округлаште СССР Верховный Совет депутатыш кандидат-шамычым выдвигатленыт.

Сернурский МТС, МТМ-ысе пашазе, служащий да инженерно-технический пашаеҥышт Сернурский избирательный округ деч

СССР Верховный Совет Союз Советын депутатышкыже кандидатлан ВКП(б) Маробком секретарь В. М. Кушнарев йолташым выдвигатленыт. „Мариец" янда заводысо пашазе, инженерно-технический пашаеҥ да служащий - шамыч Мари-Турекский избирательный округ деч СССР Верховный Совет Национальность-шамыч Советын депутатышкыже кандидатлан Марийский АССР Калык Комиссар-шамыч Совет председатель Я. И. Абрамов йолташым выдвигатленыт. Йошкар-Ола кӱртньӧ корно станций депосо пашазе, инженерно-технический пашаеҥ да служащий - шамыч Йошкар - Олинский городской избирательный округ деч СССР Верховный Совет Национальность-шамыч Советын депутатышкыже кандидатлан Марийский АССР Внутренний паша Калык Комиссар, орденоносец М. Н. Иванов йолташым выдвигатленыт.

Кум избирательный округласе шемер-шамыч кандидатлан выдвигатлыме В. М. Кушнарев, Я. И. Абрамов, М. Н. Иванов йолташ-шамычын кандидатыштым ик йӱк дене поддержатлат. Нине йолташ-шамыч калыкын ӱшанжым честь дене шуктат манын избиратель-шамыч ӱшанат. Сайлымаш кечын—16 февральыште нуно чыланат коммунист ден беспартийный-шамыч Сталинский блокын кандидатше-шамыч верч ик йӱкын голосоватлаш тӱҥалыт.

Кызыт агитатор - шамыч избиратель-шамыч коклаште кугу умылтарымаш пашам ыштат: избирательный законым, Сталинский Конституцийым умылтарат.

Теат пионер ден школьник-шамыч сайлыме положенийым умылтараш полшыза. Ял совет, лудмо пӧрт, колхозный правлений, клубышке шамычым плакат, лозунг дене сӧрастарымаште, избирательный участкылаште лӱмым, фамилийым чын возымо але уке—проверятлаш, пырдыж газета лукташ полшен кертыда.

Сайлыме кечым куанен вашлийына

Вашке СССР Верховный Советыш сайлымаш тӱҥалеш. Тиде кечылан мемнан 8-ше номеран отряд виян ямдылалтеш. Кызыт ме пионер комнатым, лудмо залым портрет, лозунг-шамыч дене сӧрастарена. Сайлыме кечылан лӱмын ик номер пырдыж газетым луктына.

Теве Эдельман Мина, Гребенщекова Ира да Панова Шура сайлыме кече лӱмеш альбомым ямдыленыт. Тиде альбомышто Ленинын, Сталинын илышышт ончыктымо.

Вышивальный кружок советский летчик - шамычын илышышт гыч тӱрым ямдылен.

А 15 февраль кастене пионер-шамыч избиратель-шамычлан концертым ончыктат.

Чернова Валентина.
6-шо номеран средний школын старший пионер вожатыйже.

Снимкыште: (первый рядыште шола гыч пурлашке) Миша Хафизов, Клюмов Гаптулхай. Кокымшо рядыште: Привалова Рита, Быстренин Аркаш, Гаврилова Люса. Нуно чыланат Карасьярский чодра пункт пелен (Горно-Марийский район) начальный школышто сайын тунемыт.
Фото А. Овечкинын.

Чапле альбом

Мый Йошкар Армийын XXIII идалык кечылан чапле альбомым ямдылем. Тиде альбомышто Йошкар Армий илыш гыч почеламут, сӱрет да муро-шамыч лийыт. Альбомын первый страницыштыже мемнан йӧратыме вождь, пиалан илышым пуышо Сталин йолташын портретше лиеш.

Федоров Михаил.
Моркинский средний школа, 9 класс.

У КЛАССНЫЙ ОРГАНИЗАТОРЫМ САЙЛЫШНА

20 январьыште II-шо полугодийлан у классный организаторым сайлашлан классный погынымашым эртарышна. Тиде погынымаште классный организатор Пирогова Зоя икымше полугодий жапыште ыштыме пашаже нерген отчетым ыштен.

Мемнан класс тунемме пашаже дене але моктанен ок керт. Но икымше чырык дене таҥгастарымаште ятыр ончык каен улына: 1-ше чырыкыште 9 йоча начар отметка дене тунемын гын, кокымшо чырыклан 4 йочан начар отметкышт уло. Чыланат тыршен тунемыт ыле гын, тиде начар отметкымат пытараш лиеш ыле. Теве Пирогова Люба, Михеев Петя, Пирогова Ксения, Сидоркина Тоня да моло-шамычат сай тунемыт, нуно классын честьше верч кучедалыт. А вот Михеев Коля, Михеева Даша, Мамзонова Граня гын, тунемме пашалан але серьезно пижын огытыл.

Мемнан класс сай тунеммаш верч да сознательный дисциплина верч 5-ше „Б" класс дене соревноватла. Кажне йочан соцобязательствым кузе шуктымыжо нерген „Искра" лӱман пырдыж газета гоч ончыктен шоген улына, адак классный погынымаште ойлымо.

Кокымшо полугодийлан классный организаторлан отличница — Пирогова Любам сайлышна.

Елсукова Люся.
Куженерский средний школа, 5-ше „В" класс.

ВКП(б)-н XVIII конференцийлан мемнан пӧлӧкна

ВКП(б)-н XVIII конференцийжым отлично тунемын вашлияш мутым нална.

Ме пырдыжеш „XVIII партконференцийлан мемнан пӧлӧкна" спискым ыштен сакышна. Тыште отличник-шамычын фамилийышт возалтеш. Тунемше-шамыч чыланат тиде спискыш верешташ тыршат.

Теве Корольков Евгений ден Шинов Миклай отлично тунемыт, нунын фамилийышт спискышке пуртымо.

Савинов Сергей.
Звениговский район, Шоленгерский начальный школа.

КОЛХОЗЛАН ПОЛШАТ

Тунемше-шамыч — Александров Васлий, Илюткин Алексей, Никифоров Алексей да Курсов Юрий шукерте огыл „Мастар вий" колхозлан 8 центнер ломыжым да 2 центнер кайык терысым поген пуышт.

Гайкин Акнаш.
Сотнурский район, Кутюк-Кинер школа.

Пионер ден школьник-шамычын модышышт

Каныш кече. 200 наре йоча-шамыч „Штурмыш!" модышым эртараш погыненыт.

Аралалтше (северян)-шамыч шке позицийышкышт каеныт. Нуно 53-ын улыт, кызытсе тактикын чыла правилыже почеш чодра коклаш пеш мастарын маскироватлалтыныт да чаплын аралалтыныт. Южный группышто ечызе-шамычын 3 взводышт, туштο 123 еҥ. Ечызе отряд наступленийлан ямдылалтеш. Разведчик-ечызе-шамыч — Симонов ден Рождественский противникын аралалтмашыже нерген пален налыныт. Наступатлыше-шамыч боевой порядкыш шогальыч да пулемет дене лӱйкален, северян-шамычым мӧнгеш шкеныштын аралалтме верышкышт чактареныт. Варажым южан-шамыч нугыдо роща дене писын ончык каен колтышт, но чарарак верыште аралалтше-шамыч кенета пулемет дене чот лӱйкалаш тӱҥальыч.

— Лап возаш! — команда шергылте. Взвод командир-шамыч Ачеев, Кальянов да Бирюков отрядын командирже деч боевой заданийым налыт: атакын рубежше марте взвод-шамычым наступленийыш нангаяш.

Нушкын, кӱчыкын куржын, йӧнан лап вер-шамыч дене пайдаланен, пулемет дене лӱйкален, южный группа наступатла. Нуным аралалтше - шамыч чарныде лӱлтыт. Теве атакын рубежше. Кажне взводлан атаковатлаш об'ект пуалтеш. Винтовка, пулеметшамыч лӱлтыт. Ручной граната-шамыч пудештылыт. Аралалтше - шамычын кок пулеметышт строй гыч лектыт. Наступатлыше-шамыч „Ура!" кычкырат. Юнармеец-шамыч ечыштым кудашын, револьверым кучен, гранатым кышкен, штурмыш каят. Ваштареш северян-шамыч лектыч да контратакым тӱҥальыч. Но Южный группын виижым чактараш ок лий, нуно кугу ишыктымашым ыштат. Северян - шамыч мӧнгеш чакныт.

Тыге наступатлыше-шамыч сеҥышт. Модыш оҥайын эртыш. Модыш деч вара йоча-шамыч куанен мӧнгышкышт шаланышт. Нуно тиде модышым эше ик гана эртараш решитлышт.

Е. Коробицын, А. Соснина.
Звенигово пашазе поселок, средний школа.

4 февральыште К. Е. ВОРОШИЛОВЫН шочмыжлан 60 ий темеш

Климент Ефремович Ворошилов

ПЕРВЫЙ МАРШАЛ

Климент Ефремович Ворошилов 1881 ийын 4 февральыште Донбассеш, пашазе ешеш шочын. Тудо изинекак тарлалт пашам ышташ тӱҥалын.

1896 ийыште Ворошилов йолташ „Дюмо“ металлургический заводыш паша ышташ пурен. Тушто тудо революционный кружокым организоватла.

1903 ийыште Ворошилов Российский социал-демократический пашазе партийыш пура да большевик лиеш. Тудо Луганск (кызыт Ворошиловград) олаште 1905 ийыште пашазе-шамычын забастовкыштым вуйлатен. Кокымшо забастовкым темдалмек, Ворошиловым тюрьмаш петырены да тушто 1905 ий пытымеш шинчен.

Климент Ефремович 1906 ийыште Стокгольм олаш партийын IV с'ездышкыже кайшыла первый гана Ленин дене вашлиеш.

1907—1914 ийлаште Ворошилов йолташ шуко жапшым тюрьмаште, архангельский ден чердынский ссылкылаште эртарен, ссыльный-шамыч коклаште политический пашам ыштен. 1907 ийыште тудо ссылка гыч шылын да Сталин йолташ вуйлатыме почеш Баку олаште пел ий утла партийный пашам ышта. Империалистический война жапыште Ворошилов Царицынысе да Петроградысе заводлаште пашам ыштен. Тунам тудо империалистический войнам гражданский войнаш савырышаш верч кучедалеш. 1917 ий февральский революций деч вара Ворошилов йолташ Луганск олаш каен да тушто социалистический революцийлан ямдылалтмаш пашам вуйлатен.

1917 ий декабрьыште Ворошилов йолташ Петроградышке каен, тушто тудым Петроградын комиссаржылан шогалтеныт.

1918 ийын март гыч Ворошилов йолташын военный пашаже тӱҥалеш. Тудо Луганскыште 1-й Луганский социалистический партизанский отрядым ышта да тудым вуйлатен, Украинышге оккупант-шамыч ваштареш кучедалеш.

Сталин йолташ дене пырля тудо Царицыным героически аралымашым вуйлата. 1918 ий мучаш гыч Ворошилов йолташ Украиныште внутренний паша калык комиссарлан, Харьковский военный округ командующийлан пашам ыштен.

1919 ийыште Климент Ефремовичым Реввоенсовет членлан да Сталин йолташын тӱҥалмыже почеш ыштыме Первый конармийын политический руководительжылан шогалтеныт.

Партийын X с'ездыштыже Ворошилов йолташым РКП(б) ЦК членлан сайленыт. 1921 ийыште тудым Северокавказский военный округым командоватлышылан шогалтеныт, 1924—25 ийлаште Московский военный округым командоватлен. 1925 ий ноябрь тылзе гыч, М. В. Фрунзе колымо деч вара, Ворошилов йолташ военный да морской паша дене калык комиссар постышто, 1934 ий гыч—СССР оборона калык комиссар, 1940 ий гыч СССР СНК председательын заместительже да СССР СНК пелене Оборона комитетын председательже, 1921 ий гыч ВКП(б) ЦК член, а 1926 ий гыч —ВКП(б)ЦК Политбюро член.

Климент Ефремович Ворошилов Сталин йолташын лишыл соратникше. Революций ончылно чапле заслугым ыштымыжлан Ворошилов йолташ кок Ленин орден дене, ныл Йошкар Знамя орден дене да кум республиканский Трудовой Йошкар Знамя орден дене наградитлалтын.

1935 ийыште Ворошилов йолташлан Советский Союзын маршалже лӱмым пуымо.

Ворошилов йолташ СССР Верховный Совет депутат.

Сулейман Стальский

ВОРОШИЛОВ

Мир аралше, кӱртньӧ маршална,
Ворошилов йолташ!
Тыйденет сеҥен ме толына,
Ворошилов йолташ!
Красноармейский шӱдырын лучлашт
Йӱдымат тул ден йӱлат.
Крепостьнан чыла сравочшымат,
Ворошилов, аралет
Пусть тушман кержалтеш ӱмбакына,
Керде писе, пала шинчана,
Сталинский виян ме улына
Ворошилов йолташ.
Шогалына ме шыдын пырдыжла
Шочмо эл граница мучкыла,
Бойыш ямде ик еҥ гай чылан,
Ворошилов йолташ.
А кӱлеш лиеш гын кредалаш,
Пыл гай лектына тушман сеҥаш
Мир ден законнажым аралаш
Ворошилов йолташ.
Да великий дружба-ден ырен
Калыкна ила чот куанен.
Сеҥымашым от пытаре шотлен,
Ворошилов йолташ!

Антонов Ивук кусарен.

КОНАРМИЙ

1919 ий. Совет эл йырым-ваш кольча семын авыралтын. Колчак ден Деникин йошкар Москвашке чымат.

Ворошилов 14-ше армийым командоватлен, деникинский полчище деч Украиным арала. Йошкар часть-шамыч Екатеринославым коден каеныт гынат, Ворошилов ола тӱреш кодын, толшо белогвардеец-шамыч колонным пушка дене лӱйкален.

1919 ийын ноябрь тылзыште Сталин йолташын приказше почеш Первый Конный армийым ыштыме. Историйыште уждымо тиде армийым вуйлаташлан Ворошилов ден Буденныйым шогалтыме.

Воронеж гыч Новороссийск марте, Умань гыч Львов марте, воктенсе степь гыч Крымысе курыкла марте Конармий корно дене эртен. Чылажат кучедалмаш дене да вӱр йоктарымаш дене налалтын. Йошкар конница деникинец, белополяк, врангелевец-шамыч ӱмбак мардежла каен. Кушто Конармий каен гын, тушто тушманын кышажат кодын огыл.

Икгана велэ огыл Клим Ворошилов колымаш деч случайно утлен. 1920 ийын октябрьский эрдене ала-кузе врангелевец-шамыч армийын отряд ялысе полевой штабышкыже керылтыныт. Имне ӱмбак тӧрштен шинчын, Ворошилов ош имнешке-шамыч кокла гыч кудал лектын. Нунын кокла гыч иктыже Климент Ефремович ӱмбак пикым кудалтен. Пикын курткеш пижмыже дене гына Ворошилов колымаш деч утлен.

..Гражданский война пытен. Но Клим Ворошилов эшеат бойышто.

Северо-Кавказский военный округысо войскам командоватлен, тудо 1926 ий марте князь Ухтомский ден Джантемировын, Марченко, Пржевальский генерал-шамычын, белогвардейщинын моло косаже-шамычынат бандыштым шалатылеш.

Снимкыште: (Шола гыч пурлашке) С. К. Тимошенко, С. М. Буденный да К. Е. Ворошилов. (1920 ий декабрь).

ПУЛЕМЕТ ДЕНЕ

Тиде случай Воропоново станцийыште лийын. Станций Царицын деч тора огыл. Ты ганажлан паша тыге лийын.

Шыжым, октябрь тылзыште, фронтышто орудий-шамыч уэш мӱгыраш тӱҥальыч. Ошо-шамыч мемнан элыш эше ик гана пураш тӧчышт, нуно Волга дек лишемнешт ыле.

Ворошилов, молгынамсе семынак, кредалмашым мӱндӱрчын, ола гыч вуйлатен шогаш ыш кӧнӧ. Латкандашымше числаште Ворошилов штабной вагон ден Воропоново станцийыш толын. Тунам ты кечылаште мо лиймым умлаш йӧсӧ ыле.

Тунам мемнан орудий велэ огыл, паровозат шагал ыле. Сандене изи станцийыште нимо шотат уке ыле. Кӱртньӧ корно кужу поезд-шамыч ден темын, утларакше шем-йошкар тӱсан товарный вагон, теплушка-шамыч ыльыч. Штабын окнаж гыч вагон-шамыч мучашдымын койыныт. Ик теплушкышто сусыргышо-шамыч кienыт, нуным кызыт гына фронт гыч конденыт, йӱдым тудо фронтышто кугу кредалмаш лийын.

Лач кечываллан Ворошилов помощник-шамычым вагоныш совещанийым ышташ ӱжыктыш. Йошкар частьын командирышт карт ӱмбалан кумык лийын, ошо-шамычым кожен лукташлан мом ышташ кӱлмӧ нерген каҥашеныт. Кенета окна йымалне шучкын магырыме ӱдрамаш йӱк шоктыш:

— Утарыза! Утарыза! Ошо-шамыч!

Тылеч вара мо лиймыжым возен мошташат ок лий.

Шоҥго ӱдрамаш, икшыве-шамыч—чыланат вагонла гыч, теплушкыла гыч лектын орышыла пасушко куржаш тӱҥальыч. Нуно чыланат, лӱдмышт ден аҥырген, рельс мучко куржталыштыт, кычкырат, шортыт, икте-весыштым руалткалат.

— Утарыза! Утарыза!

Тарваныл кертше да винтовкан сусыргышо-шамычат шке теплушкышт гыч куржын лектыч. Иктышт бинтоватлыме кидышт ден винтовкыш штыкым кередат, весышт затворым пӱйышт ден пурлын почыт. Нунынат илымышт шуэш, шке илышыштым арамеш ынешт пу. Но нуно пеш шагалын ыльыч, моткоч шагалын!..

Ворошиловат шке штабше ден пырля платформыш лекте. Первый коммунистический дивизийын командиржым йол гыч сусыртеныт. Тудын йолышкыжо бинт ӱмбач ала кӧн кугу туфльым чиктеныт. Тиде командир куржшо-шамычым чараш платформыш куржын лекте. Тудо сӧрваленат ончыш, лӱдыкташат тӧчыш, но нимат ыш полшо. Шоҥго ден ӱдрамаш-шамыч, лӱдмышт ден ушдымо гай лийын, нигӧмат, нимат колын огытыл.

Лӱдын пытыше беглец-шамычын шеҥгекыла савырнен шучкын ончымо велышкыла, югыш, Ворошилов ончале. Да, паша томам! Станций йыр кумда степьыште лышташдыме, чара сад-шамыч велэ койыт. Сад шеҥгелне, пушеҥге укш кокла гыч Ворошилов ужеш: станций декыла шӱдӧ, кок шӱдӧ, вич шӱдӧ, мучашдыме ошо-шамыч кудал толыт... Очыни, нуно мемнан тылыш ала кужеч вонченыт.

Ынде мом ышташ? Аралалташ ок лий. Кэяш? Уке, кэяш огеш лий. Нине мирный, аралалтдыме еҥ-шамычым, шоҥгым, йочам да ӱдрамаш-шамычым тушманлан кодаш лиеш мо? Кидыштына кеч ик пулемет лиеш ыле гын... Но пулемет уке! Тугеже—ик корно велэ кодын: кредалмашеш колаш...

Ворошилов шке йолташ-шамычшым ончале, вара вуйжым рӱзалтышат, ваче гычше шкенжын йӧратыме изи кавалерийский винтовкыжым — карабинжым нале. Ошо-шамыч лишнек улыт, копа пундаште улмыла раш койыт. Нуно корем дек кудал тольыч. Тиде коремже степь мучко станций векыла шуйнен кия. Ошо-шамыч коремеш шыльыч. Иктаж коккум минут гыч нуно тиде лаке гыч тӧрштен лектыт, теве тушто, кок пушеҥге коклаште лийыт, тунам вара...

Штабыште ыштыше ик красноармеец шеҥгечын толын Ворошиловым кынер-вуй гычшо эркын тӱкалтыш:

— Командарм йолташ, — пеле йӱкын ойлаш тӧчылеш тудо. — Тыйын имнет сай. Приказатле — имнетым кондем. Шич да кудал... Икта кузе ала утлет.

Ворошилов пеш чот сырен кудалтыш, тудын тӱсыжат вашталте. Тудо ойлышо еҥ могырыш содор савырныш. Ала мом каласынеже ыле, кенета... Кенета тудо ик гана тӧрштал тен платформышто лие. Пулемет! Тудо пулеметым ужын!

Платформышто, шолтымо вӱдлан шындыме ужар бак дене, пырдыж воктен лӱяш ямдылыме пулемет шога. Очыни, тудым тыжак охрана шынден коден, варажым лӱдын куржталмышт годым, тудын нерген мондены.

Иктаж кок-кум секунд гыч Клим Ворошилов пулеметым кыҥже гыч руалтен кучыш, платформа мучашысе изи канава дек наҥгайыш, вуйжо ден коремышкыла виктарыш, лентым чиктыш... Лӱяш ямде!..

Ончылсо имнешке-шамыч тӱшкан-тӱшкан шашкыштым луктын, корем гыч тӧрштен лектыч. Нимо деч аралыдыме станций марке нунылан толашышт корно виш ыле. Иктаж минут гыч нуно тыштат лийыт ыле.

Но ты жапыште пулеметын лӱйкалыме шучко йӱкшӧ тымыкыште шергылте. Командармын уста кидше пулям йӱр семын ошо тӱшкашке тура колта. Минутышто кум шӱдӧ пуля, секундышто визыт. Вучыдымо колымаш!

Ош имнешке-шамыч кугу бритве ден пӱчмыла пытышт. корем воктене степьышке изи шем тамка-шамыч кояш тӱҥальыч—тушто колышо да сусыргышо имне, еҥ-шамыч кийылдыт. Южо вере колымо деч утлен кодшо посна имнешке-шамыч ӧртнерыш лап лийын степь мучко мӱндӱркӧ кудалыт... Ворошилов дек чыла вел гычат еҥ-шамыч куржын толыт. Ала кужеч вес пулеметымат кондышт. Кредалмашеш сеҥыме.

Командующий пулвуй ӱмбач кынел шогале, тушман могырыш ончале да шыргыжал колтыш. Но тунамак тудын саҥгаже куптыргыш.

— Ну вот! — каласыш тудо. — Тыгеже сайрак лиеш. Станцийын охраныже кушто ыле? Тыге оролат мо? Штаб начальник йолташ, тиде пашалан шке пижса. Чот эскераш кӱлеш. Нуно вийнен шуктат гын, вара адак мемнан ӱмбак кержалтын кертыт. Мый декем комендантым ӱжын кондызаян!

Тудо пулвуй гычшо ошмэм ӱштылале, ваче гочшо карабинжым пыштыш да уэш вагоныш кайыш.

Йолташ-шамыч, пурыза мый декем! Совешаний але ыштен огыл...

Л. УСПЕНСКИЙ.

ПӰЯ ВОКТЕНСЕ ЭР

Шыпак веле. Лач мардежше
Эркын шӱргым ниялта.
Ужаргалше чашкерлаже
Ончен вӱдым нералта.
Кычкыральыч ужава-влак,
Шӱшпык колтыш муралтен.
Шыҥа-шамыч шолыт пыл-
ла,
Кайык эртыш чоҥештен.
Нарынче пеледыш-шамыч,
Лупс леведын шудымат.
Мӧдӧвуй-шамыч кокла гыч
Йоча-влак лӱшкен эртат.
Эҥер вондым, шукшым
налын,
Эр лупсым шыман тошкен,
Ужар шудым лаптырталын.
Эртышт нуно олык ден.
Миен шуыч пӱя деке,
Тура кӱкшӧ сер воктек.
Мӧдӧвуй кодо шеҥгелне,
Колым кучо ынде тек!
Чолгыжеш яндар каваже,
Йоча-влак шинчат шыпак.
Ийын эртышт лудо-влакше;
Поплавокшо—вӱд йымак...
Южышто шӱшкен лупшалте
Кужу, шем эҥер тоя.
Колжо чолгыжын тӧрштал-
тыш,
Койын кодо ший гаяк.

А. Колесов.
Анатолий Бик кусарен.

Н. И. Бирюков

Вучымаш
(Октябрят-шамычлан)

Мемнан дек вашке толеш—
Чевер шошо, сылне пеш!
Нянька дене тунам ме олыкш
Каена пеледышым погаш.
Нарынчалгым да пелгандым,
Да чыла тугай сӧралым
Нянька веноклам мланна пидеш:
—Вот, йоча-влак, тендалан
лиеш,
Шошо пӧлӧкалын кажныдам!
Мурена
Тудлан ме мурынам.
Куд ий гыч вел темын мемна-
лан
Колтена саламым Сталинлан—
Кажне чапле пашалан!
Ийышна пеледын вишньыла
Садыште, йылт кайык гай илена,—
Пусть эше изи ме улына,—
Илена ме модылден,
Хор ден мурым муралтен.

Антонов Ивук кусарен.

Тиде страницыште Марийский АССР-се руш поэт-шамычын йоча-шамычлан возымо почеламутыштым печатлена.

А. Р. Овчинников

Волга! Волга! Адак ончылнемже
Мутланен кийше толкыным вошт наҥгает.
Вашлиям эре тыйым йӧршеш родной
семын
Тый эн сай шонымаш ден ушем пожал-
тет.

Тый кугу шолшо илыш ышташ мыйым
ӱжыч
Мыйым сокол гай кӱш кӱзыкташ шоне-
нат.
Да тыяк шергылталын мураш йӱкым
пушыч
Тый шыматышыч шочмо ава семынат.
Эрта кече, каем шукылан мый тышечын
Кӧ пала, пӧртылам мо уке тыш кунам...
Да, йӧратыме Волга, кертам мо келшен
мый
Тыйым йылт ом уж манын тетла нигу-
нам!

Антонов Ивук кусарен.

Теле кечын.
Шабруков Миклайын сӱретше (Яньк ял, Кукнурский сельсовет, Сернурский район).

Юрий Петров

ПЫТАРТЫШ ГАНА

Йоча-влак, кастене
Тымык пагытлан,
Чием мые ечым
Пытартыш ганалан.
Каем кӱвар велыш,
Эҥер ӱмбакат,
Шогем пӱнчӧ дене
Да сер тӱрыштат.
Йылгыжеш шинчашке
Шӱдыр тул йӱлен.
А шога умбалне
Чодра кандалген.
Эҥерже тасма гай
Чоҥга вач коеш.
...Куржылда эрталын
Теле лай мардеж.
Пусть эрталже теле
Жалке мо мылам?
Йоча-влак, чуть веле
Кодын ойгыраш!..
Вет шуэш кеҥежше
Тӱҥална кучаш:
Олаҥгым, пардашым,
Малыше колымат.
Кайна йӱштылаш ме,
Пеледыш погашат.
Но пусть мардеж кызыт,
Иӱштӧ пушлана...
Каем ече дене
Пытартыш гана.

Антонов Ивук кусарен.

Аза малтыме муро

Ава эргыжым рӱпшен,
Эркын мурым муралтен:
„Йӧраталме чукаем,
Мале сайын, тый, ласкан.
Омешетше кончыжо
Пусӧ шашка боевой,
Мӱндырысӧ граница да
Орден кончыжо шӧртнян.
Кушкын шуын лиялат,
Сокол гае тый герой!
Шке аватым шарналтет,
Пече денсе чашкерымат.
А кунам толеш гын тыш
Шыде, шучко нелэ жап,
Кушкыжалын ӧртнередым
Имнембаке тый шинчат.
Вара гордын, веселан
Тушман ваке кудалат,
Чодрасе корем гочын
Пеш эрдене тый эрак.
Мале. эрге-чукаем;
Шогат тӱнӧ ӱвӧ-влак;
Кубанят йоген эрта;
Мардежат модеш эртак.

Макс Майн кусарен.

В. Диков

Эргымлан

Пел йӱд. Шыпак. Мый ом
мале,
Тиде йӱд ом керт мален.
Таче шонымо мечтамым
Ойлыде ом керт чытен.
Тылзе мыйын окнашкем
Канде шӱртым шуялтен.
Ой кузе мый ойлынем
Изишак иктаж кӧ ден.
Кече деч, куан, чот шыр-
гыж!
Шочын эргым—чукаем.
Эрык элын гражданинже
Эрык илышын айдем.
Но тыге чот куанымек
Ала мый оҥай коям,
Ты пычкемыш кастенак
Тудлан стихым серал м:
„Тый чудесный жапеш
шочшо,
Лӱдде илышыш пурет.
Тошто, нелэ, йӧсӧ жапше
Огеш толыс тый декет.
Теҥыз дене океаным,
Поян курык дене мландым
Аэроплан ден поезд-влакым,
Ола ден корабль-влакым—
Мом чыла ужат, палет раш
Тиде тыйын, чукаем!
Кӧ эше тылеч поян чот,
Мыйын советский айдемем?
Мале, эргым! Куш пиал ден,
Йӧратал тый шкендын
элым...
Йӱд шыпак. Тылзат эртен,—
Пӱнчерла шеҥгеке шылын.

Макс Майн кусарен.

РИФМА НЕРГЕН

Почеламут возымаште **ритм** (размер) деч вара **рифма** кугу верым налын шога. Шуко возаш тӱҥалше-шамыч рифмым огыт пале, сандене нунын почеламутышт газетыш пурташ огыт йӧрӧ. Мутат уке, почеламут возымо годым идей, образность, ритм нер-генат мондаш ок лий.

Почеламут корно мучаш-те ик гай йӱк-шамычын (ик слог деч шагал огыл) йоҥгалтмыштым рифма ма-ныт. Вес семынже рифмым корно мучаш-шамычым ик йӱканыш келыштарымаш манаш лиеш.

Сай рифман почеламутым тунемаш куштылго, сылан тудо шонымашым ушеш кодаш полша. Почеламутын рифмыжым палет гын, моло мут-шамычше шкак лектыт.

Мемнан Советский эпо-хын эн талантливый поэт-ше Владимир Маяковский „Как делать стихи" статьяш-тыже рифма нерген ты-ге возен:

„Рифма мемнам ончылсо стро-ка дек савыра, тудым ушеш-тараш кӱшта, ик шонымашым (мысльым) оформитлыше чыла строка-шамычым ик верыште шогаш заставитла. Мый эреак самый характерный мутым стро-ка мучашеш шындем да кеч кузе гынат тудлан келшыше рифмым муам. Рифма строка-шамычым кылден шога, санде-не тудын материалже моло строкалан кучылтмо материал деч эшеат пеҥгыде лийман".

Санденак вет Маяков-скийын почеламутшо - ша-мыч идей да содержаний шотышто тыгына огыл, рифма шотыштат поснак ойырте-малт шогат.

Рифмым сайын пален налашланже, йоча-шамыч, моло поэт-шамычын возы-мо стихыштым сайын шым-лен лудса. Теве тыланда ик пример:

Кайык-шамыч араМАШТЕ
Мурышт мурыштым таЗАН.
Мом гын тиде мурыМАШТЕ
Колын партиЗАН
(Н. Казаков „Партизаным лӱйышым")

Тиде куплетыште первой корно ден кумышо корным (арамаште — мурымаште), кокымшо ден нылымше корно-шамыч (таЗАН—пар-тиЗАН) келыштарыме улыт; тыге корно гоч келыштары-машым перекрестный рифма маныт.

Келыштараш вес тӱрлы-ҥат лиеш. Мутлан:

Пеш умбалне—пеш торАШТЕ,
Канде теҥгыз лӱшкымАШТЕ,
Лач тушакын, кушто кЕРЧЬ
Колыш каче илыш вЕРЧ
(Н. Казаков „Шарнымаш эре кодеш")

Тиде примерыште первой ден кокымшо, кумышо ден нылымше корно-шамыч ке-лыштаралтыныт; тыге йы-гыре рифмым ыштымашым парный рифма маныт.

Келыштараш первой ден нылымше, кокымшо ден кумышо корно-шамычымат лиеш. Только иктым мон-даш ок кӱл: ик почеламу-тын первой строфаште риф-мым кузе ыштет, умбакы-жат, мучаш шумешке, пер-вой строфаште ыштыме семынак рифмовытлыман.

Рифма-шамыч „мужский", „женский" да „дактиличе-ский" да моло тӱрлыланат шелалтыт.

Теве:

Шӱшкалте тый талын,
Мемнан пароВОЗ!
Моткоч кугу тыйын
Наҥгайме ВОЗ.
(Н. Казаков „Поезд").

Ме кӱшнӧ, рифма тиде корно мучашге ик гай йӱк-шамыч йоҥгалтмаш, манын ойленна ыле. Тиде йоҥгалт-маш (ударение) корно му-чашге пытартыш слогеш логалеш гын, тыгай рифмым мужский рифма маныт.

Ударений мучаш слог деч ончылсо слогеш логалеш гын, женский рифма лиеш. Теве:

Але кече лектын ОГыл,
Чылт ок шокто йӱкшӧ ЛОГын

Шеҥгечын кок слог ко-ден кумышо слогеш ударе-ний логалеш гын, тыгайым дактилический рифма ма-ныт. Дактилический рифма ден возымо стих марийский поэзийыште пеш шагал.

Теве тыгай:

Кече лекме ЧАсыште
Тышке толын мый коштам.
Шӱшпык мурым САдыште
Чон каненак колыштам.
(Й. Осмин „Шошым садыште")

Возаш тӱҥалше-шамычлан тидымат мондыман огыл: рифмым келыштараш тыр-шыме дене почеламутын содержанийжым локтылаш ок йӧрӧ. Южо йоча-шамыч рифмым келыштараш тыр-шымышт дене мутым тӱр-лӧ семын локтылыт. Фор-ма ден содержаний чот кылдалт шогышт да нуно икте - весыштлан ынышт мешае.

Йоча-шамыч, почеламу-тым возымо нерген адак мом огыда пале, редакци-йыш возыза.

Анатолий Бик.

Кузе янлыкым Кинош сниматлат

Кинооператор—К. Мотков.

1. ТИГР КИНОАППАРАТ ДЕЧ ОГЕШ ЛЎД

— Тендам изи экспедицийыш колтена,—мыйым студий директор вашлийын пелештыш, — тигрым сниматлаш кӱлеш.

Поезд мемнам станцийыш кондыш. А станций деч умбалне мучашдыме кумда тайга шарлен кия.

Ме поезд гыч волен, лишыл колхозыш ошкылна, тушто тигр почеш коштшо знаменитый охотник—Амосов йолташым кычал муна. Тудо тигрын коштмо вержым сай шинча.

Тудо мыланна тигр-шамычын вӱд йӱаш коштмо корныштым ончыктыш. Тигр тиде верышке вӱд йӱаш толеш гын, тудын кугу да виян капшын ӱмылжӧ вондерыш возеш манын ме определитлышна. Ме тиде верышке писын гына фотоэлемент манме изи аппаратын молшымыжо дене пӧртшӧ аппаратым шогалтышна. Тиде чудесный аппарат волгыдо дене пашам ыштен кертеш. Тигрын ӱмылжӧ фотоэлементым петырен гына шукта, аппарат автоматический ночылтеш да шкеак сниматла.

Аппаратурым шогалтымек, ме тунамак ӧрдышкӧ корангна да тигрын толын лекмыжым эскераш тӱҥална.

Шуко вучышна. Вучен ӧрканашат тӱҥална.

Кенета Амосов йолташ парняжым тӱрвышкыжӧ тушкалтен, шыпак кидше дене йол корныш ончыктыш. Тудын кидыштыже сусыртымо пале ыле. Тиде тигр дене кредалмым палыкта.

Йолкорно дене эркын да шекланенрак йытыра уссурийский тигр кая.

Аппарат шогымо верышке толмеке, тигр кенета шогале да ик жап шогыш, вара шыҥа деч йыгыжгышыла вуйжо ден рӱзалтен эҥгер деке кайыш.

Тиде жапыште мыйын ассистентем писын гына карабиным руалтен нале да лӱен колтыш. Тигр тунамак ала-куш кудал шыле. Ме киноаппарат дек куржна.

Сниматлыме 17 метр кутышан пленкеш виян янлыкын сӱретше лектын.

2. РЫВЫЖ-ШАМЫЧ „ФОКСТРОТЫМ" КУШТАТ

Те шонеда, рывыж - шамыч огыт кушто? Йоҥлыш лийыда. „Фокстрот" мутшат, марлаш кусараш гын, „рывыж ошкыл" лиеш.

Рывыж шкет илыше. Ик охотникат рывыжын тӱшкан коштмыштым ужын огыл. Нуно ик ийыште пеш шагал жап пырля лийыт.

Мый Бирюлинский янлык совхозышто „Пушное Золото" фильмым сниматленам. Тушто чапле шем-сур рывыж питомник ыле.

Мыйын клетка дек лишеммем ужын, рывыж-шамыч лӱдыч да шке „пӧртышкышт" шылын пырышт. Тунам мый вышкыш кӱзышым да рывыж-шамычым шекланаш тӱҥальым. Мыйын полышкалышем аппарат дене ӱлнӧ вучен шога.

Кенета, ик клеткыште улшо рывыж-шамыч ончыл йолыштым ваш-ваш кучен, шеҥгел йол ден шогалын кушташ тӱҥальыч.

Мый содор гына вышке гыч волышым. Вара аппаратым налын, ме эркын гына клетке дек миен, аппаратым шындышна да сниматлаш тӱҥална. Рывыж-шамыч 6 секунд наре куштымек, аппарат шургымо йӱкым колын, тунамак шыльыч.

Туге гынат ме 3 метр кутышан пленкеш шуэн ужмо янлык куштымашым сниматлен кертна.

Тиде „Пушное Золото" фильмыште тӱрыс лекшаш. Тендан дек мия гын, тудо фильмым те обязательно ончыза.

Казань,
Кинохроника студий.

Ме вашке кум оборонный значокан лийына

Мемнан школышто шыжымак ПВХО ден БГСО кружок-шамычым организоватлыме ыле. Кружок-шамыч пашаштым сайын ышташ тӱҥальыч. Ме занятийыште противо-воздушный химический оборона нерген, санитарный паша нерген шуко пален нална.

Шукерте огыл БГСО ден ПВХО значоклан нормым сдатлышна. Чылаже 40 тунемше кок оборонный значокан лийыч. Каникул жапыште ме ече дене БГТО значоклан нормым сдатлышна.

Потачкин Александр.
Сотнурский район,
Кереблякский НСШ.

Чыла нерген кӱчыкын

● 600 ий ончыч Северный Америкыште (кызыт Аризон штат) пеш кугу метеорит волен возын. Тудын волен вочмо верыште 1200 метр кумдыкан да 175 метр келгытан вынем лийын.

● Бамбук пушеҥге ик кеҥеж мучко кандаше-лу пачашан пӧрт кӱкшыт кушкеш. Тидын деч вара тудо кушмым чарна, ок кӱжгем. Ныл ияш тошто бамбук сталь гай пеҥгыде лиеш. Тудын дене пикшым ышташ лиеш. Тыгай бамбукым товар дене румо годым тул кӱй гыч тул йып лекмыла тул лектеш.

● Тӱняште эн кугу илыме пӧртым Лондонышто Темза сер воктен ыштыме. Тудо американский небоскреб гаяк кӱкшӱ огыл, но пеш кумда. Тушто 1200 квартир уло.

— Йыван, молан тый ече дене от тренироватле? Вет вашке соревнований эртаралтеш.
— Мый кодшо ийынат первый верыш лектынам ыле, тенийат садак первый верым мыланемак пуат.

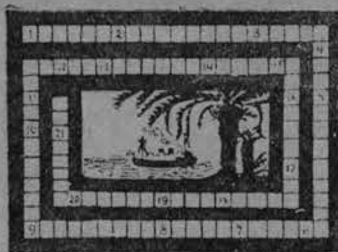
Г. Китаевын сӱретше.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ ЧАЙНВОРД

МУТ-ШАМЫЧЫН ЗНАЧЕНИЙЫШТ:

1. Кавказ курыкын кӱкшӧ верже. 2. Ола. 3. Эҥер. 4. Союзный республикын столицыже. 5. Южный государство. 6. Национальность. 7. Индийский

океанысе остров. 8. Амур эҥер воктенсе ола. 9. Северный ледовитый океанысе остров. 10. Жидкость. 11. Шем теҥызыш йоген пурышо эҥер. 12. Кӱнчен лукмо поянлык. 13. Американский эҥер. 14. Африкын южный ужашыже. 15. Средиземный теҥызыш йогышо эҥер. 16. Европейский курык. 17. Средний Азиатский ола. 18. Северо—Американский пролив. 19. Волга эҥер серысе ола. 20. Шуҥгалт йогышо вӱд. 21. Эҥер.

КУГУЗОВ ЙЫВАН составитлен.
Косолаповский район,
Елеевский средний школа.

Йоча-шамыч!

Шушаш номер гыч шахматный задача-шамычым решатлаш конкурсым тӱҥалына. Чылаже 5 шахматный задача-шамыч лийыт. Конкурсышто участвоватлаш шонышо - шамыч вес № газетеш печатлалтше задачын решенийже дене пырля лӱмыштым, фамилийыштым школьный да мӧҥгысӧ адресыштым, могай классыште тунеммыштым ончыктен редакцийыш колтышаш улыт.

Сай результат ончыктышо-шамычлан пӧлӧк лиеш.

РЕДАКЦИЙ.

Ответ-шамыч

(3 январьысе „Ямде лий" газетым ончо)

Чайнворд. 1. Елка. 2. Аэроплан. 3. Нил. 4. Лум. 5. Микроскоп. 6. Пире. 7. Ече. 8. Ер. 9. Ромб. 10. Бомба. 11. Автор. 12. Радио. 13. Орден. 14. Новосибирск. 15. Кино. 16. Оптика. 17. Атлетика. 18. Афиш. 19. Шимпанзе.

Тушто. Календарь.

Пуртымо шахматный задача-шамычын решенийышт

1940 ий 26 октябрьысе 48 № газета. 3 ходышто мат. 1. Кс4 : d6 Cf8 : d6 2. Kf5—g7+K h5 : g7 (але Кре8—е7) 3. Фf3 : f7×(редакцийын титакше дене тиде задачын решенийже йоҥылыш ончыкталтын ыле).

1940 ий 23 ноябрьысе 52 № газета. Шуэн вашлийме позиций. Ошо-шамычын пытартыш ходышт: Кре4—f5. Ошо-шамычын f1 полеште ладьяшт ыле. Король дене коштмо олмеш ошо-шамыч Cd6—c4 ход дене шемылан матым пуэн кертыт ыле. Король дене каймышт дене нуно g2 полеште шогышо шем пешкылан ош ладьям кочкаш йӧным пуэныт да шке матым налыныт.

1940 ий 7 декабрьысе 54 № газета. 2 ходышто мат. 1.Фе2—h5 Тыгай вариант уло: 1..... d5 : e4 g2—g3×; 1..... Фb4 : e4 2. Cg7 : h6×; 1..... Kpf4 : e4 2. Фh5—f3×; 1..... Ch7 : e4 2. Cg7—e5×; 1. Kc3:e4 2. Лd3—f3×.

1940 ий 21 декабрьысе 56 № газета. 2 ходышто мат. 1. Фh5—f5. Тыгай вариант уло: 1. ..... Kc6 : a5 (Kc6 — d4) 2. Ke4 — d6×; 1..... Kpc4—d4 2. Ke4—g5× 1...... Cd5: e4 2. d2—d3×; 1..... Kpc4—в5 2. Cg2—f1×; 1...... Фg8 : g4 2. Фf5 : d5×; 1...... Kc6 : d8 2 Кв7—d6×. (Газетыште печатлыме диаграммыште ик йоҥылыш уло: d8 полеште ош ладья ончыкталтын огыл).

Английыште калык сʻезд эртен

Шукерте огыл Английын столицыже — Лондонеш калык сʻезд („Народный конвент") эртен. Тиде сʻездым английысе пашазе организаций-шамыч погеныт. Тушто английский калыкын эн сай представительышт лийыныт. Сʻездыште 2.200 делегат утла погыненыт ыле.

Сʻездым лондонский строитель-шамыч союзын руководительже Гарри Адамс почын.

— Калык сʻезд капиталистический тӱнян осал да шучко вийже ваштареш кучедалаш ӱжылтын, — манын Адамс. Английский капиталист-шамыч колонийла гыч миллион дене парышым налыт. Колониальный элласе шемер-шамычым пеле шужыктен ашнат. Калыклан эрыкым кондышо мирым ышташ лиеш, но кызытсе Английский правительство тидым ыштен кертшаш огыл.

Калык правительствым ыштышаш верч Адамс кучедалаш ӱжын.

Английский парламентын членже, пале юрист Притт тыге ойлен:

„Мемнан политикына — мемнан ваштареш кучедалше эллаçе калык-шамычлан мирым еҥгын территорийжым шупшын налме деч посна да сеҥалтше эл деч налогым налме деч посна ышташ предложитлымаште. Тыгай мир пӱтынь калыкыле да нунылан шкаланышт правам пуышашлык ыле. Ме война-шамычлан мучашым ыштыше мир дек тыршена. Тиде задачым калык правительство гына шуктен кертеш. Кудын дек германский калык ӱшанымаш дене ончаш тӱҥалеш.

Советский Союз дене келшыше-шамычын общестывыштын представительже Слоан ойлен.

— Воеватлыше - шамыч Советский Союзым куатле державылан шотлен шке велкышт шупшаш тыршат. Тудын вийже кеч кудо могырышкыжат кугу перевесым пуэн кертеш. Но СССР шке политикшым ок пудырто, нейтральныяк кодеш. Войнам тӱҥалше империалистический эл-шамыч тек шкеныштын вийышт дене шкештак вискален ончат. Англия СССР дене война шотышто гаяк. Вет тудо, Советский Союз ваштареш войнам увертарыше Лондонысо польский правительствым поддерживатла. Английыште Советский Союз дене уло кумылын сотрудничатлен кертше правительствым ыштен шуктымешке, Советский Союз английский правительство дене сотрудничатлен ок керт.

Сʻезд „Народный конвентын" программыжым приниматлен. Тиде программыште тыгай требований-шамыч улыт:

1. Пашазе классын илышыжым саемдаш.

2. Воздушный бомбардировка деч ӱшанле аралалтмашым ышташ да бомбардировка лийме дене зианым логалше-шамычлан полышым пуаш.

3. Калык правам восстановитлаш да шараш.

4. Банк, мланде, транспорт ден шолдыра промышленный предприятий-шамыч государствын кидыштыже лийшаш улыт.

5. Английын кид йымалныже улшо Индийлан да моло эл-шамычлан эрыкым пуаш.

6. Советский Союз дене сай отношенийым ышташ.

7. Калык-шамыч правительствым ышташ.

8. Сеҥалтше элын калыкше-шамычлан тичмаш эрыкым пумо шотышто мирым заключитлаш.

Отв. редактор— П. А. КЛЮКИН.

Э934. 5—11 Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.